

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete 2 för ämneslärarexamen inriktning gymnasieskolan

Grundnivå II

Estetiska lärprocesser i gymnasieskolan efter införandet av Lgy11

**En kvalitativ studie om lärares syn på skapande, estetiskt
kunnande och entreprenöriellt lärande**

Författare: Petra Frank
Handledare: Åsa Petterson
Examinator: Cecilia Strandroth
Ämne/huvudområde: Bild
Kurskod: BP3000
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum: 2017-10-30

HÖGSKOLAN
DALARNA

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Högskolan Dalarna – SE-791 88 Falun – Tel 023-77 80 00

Abstract:

I och med införandet av den nya läroplanen Lgy11 har estetisk verksamhet som eget skolämne förminskats. Genom läroplansrevideringen i juli 2017 har formuleringar om skapande inskrivits i övergripande mål och riktlinjer och därmed har ansvaret för estetiska lärprocesser fördelats på alla ämneslärare. Denna studie ämnade sig åt att undersöka var estetiska lärprocesser tagit vägen i dagens gymnasieskola. Studien undersökte också entreprenöriellt lärande som innehåller många kompetenser och förmågor som även tillskrivs estetiska lärprocesser. För att kunna skapa förståelse på djupet och beskriva fenomenen valdes en kvalitativ metodansats. Sju ämneslärare på gymnasiet intervjuades med semistrukturerade intervjuer och materialet analyserades med en tematisk analys. Den teoretiska utgångspunkten för studiens analys är ett sociokulturellt synsätt på lärandet. Resultatet visade att de intervjuade ämneslärarna saknade den kompetens som behövdes för att möta de nya kraven i läroplanen. Det är ett resultat som implicerar att den svenska gymnasieskolan inte lever upp till EU:s nyckelkompetenser för livslångt lärande för varje enskild individ i ett kunskapssamhälle. Studien mynnar ut i olika förslag om fortsatt forskning inom fältet såsom att undersöka huruvida lärarutbildningar på högskolor och universiteten anpassar sin utbildning för att tillmötes går de nya kraven i enligt med den reviderade Lgy11.

Nyckelord:

Estetiska lärprocesser, estetiska lärprocesser, entreprenöriellt lärande, Lgy11, skapande

1	Inledning	1
2	Syfte och frågeställningar.....	3
3	Bakgrund.....	3
3.1	Studiens centrala begrepp	4
3.1.1	Skapande.....	4
3.1.2	Lärande.....	4
3.1.3	Estetiska lärprocesser	4
3.1.4	Entreprenöriellt lärande.....	5
3.2	Entreprenörskap i skolan.....	5
3.3	Estetik och lärande i skolan.....	6
3.4	Olika hållningar till estetiska ämnen	8
4	Teori och tidigare forskning	9
4.1	Ett sociokulturellt synsätt på lärande	9
4.2	Teoretiska modeller kring estetiska lärprocesser i skolan.....	10
4.2.1	Lindströms modell kring estetiska lärprocesser.....	10
4.2.2	Bamfords modell kring estetiska lärprocesser	12
4.2.3	Hetlands modell kring estetiska lärprocesser	12
4.3	Effekter av estetiska lärprocesser	13
5	Metod.....	15
5.1	Forskningsansats	15
5.2	Urval och avgränsning	16
5.3	Presentation av intervjudeltagarna	16
5.4	Genomförandet av intervjuerna	17
5.5	Etiska aspekter	18
5.6	Materialbearbetning och analysmetod.....	19
5.7	Studiens kvalitet.....	19
6	Resultat.....	20
6.1	Användandet av estetiska lärprocesser i undervisning bland ämneslärare 20	
6.2	Synen på estetiska lärprocesser bland ämneslärare på gymnasiet.....	23
6.3	Synen på entreprenöriellt lärande bland ämneslärare på gymnasiet	25
6.4	Vad anser ämneslärare kring den nya läroplansändringen?.....	27
7	Diskussion	30
7.1	Metoddiskussion	30
7.2	Resultatdiskussion	30
7.2.1	Synen på estetiska lärprocesser.....	30
7.2.2	Synen på entreprenöriellt lärandet.....	31
7.2.3	Möjliga kopplingar mellan estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande.....	31
7.2.4	Läroplansrevideringen.....	31
7.3	Konklusion	34
7.4	Vidare forskning	35
8	Litteraturlista	36
8.1	Tryckta källor.....	36
8.2	Elektroniska källor	38
9	Bilagor.....	41
9.1	Bilaga 1 Informationsbrev.....	41
9.2	Bilaga 2 Intervjufrågor	42
9.3	Bilaga 3 Mindmap	43

1 Inledning

Sedan hösten 2011 har estetisk verksamhet som t.ex. bild¹ som kärnämne tagits bort från läroplanen för gymnasiet i Sverige. 2007 års Gymnasieutredning konstaterar dock i rapporten *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) att det ska ingå ”estetiska och kulturella inslag i skolans verksamhet [på gymnasienivå], även om det inte längre finns en obligatorisk kurs med detta syfte.” Så sent som i juli 2017 reviderades läroplanen för gymnasiet igen och nu kan det läsas under övergripande mål och riktlinjer och kunskaper:

Skolan har ansvar för att varje elev kan använda (...) verktyg (...) för kunskapssökande informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande (Lgy11, 2017b, s. 6).²

Detta citat påvisar att skolan idag ska se till att varje elev kan använda olika slags verktyg för att skapa. Estetiska lärprocesser har genom denna läroplans ändring därmed skrivits in i övergripande mål och riktlinjer. Jag anser att Skapande och estetisk verksamhet har nära släktskap. Som lärarstudent väcks frågan om hur estetiska lärprocesser går till i den praktiska undervisningen på gymnasieskolan idag. Själva ämnet bild finns inte kvar och samtidigt ska eleverna enligt den nya läroplanen vara estetiskt verksamma. Under läroplanen före lgy11 skulle estetiska inslag ingå och i den nuvarande ska det finnas med som skapande fördelat mellan samtliga ämnen. Denna utveckling leder till funderingar kring var det estetiska lärandet egentligen tar plats i dagens gymnasieskola.

Enligt aktuell forskning kan lärandet berikas genom olika estetiska uttrycksformer och sätt att lära sig på. En av många som anser detta är Irene Björcke, ledamot i Lärarförbundets skolnämnd för gymnasieskolan, som i en debattartikel i tidningen *Gymnasiet* anser att estetiska lärprocesser är viktiga för elevernas olika sätt att lära sig eftersom estetisk verksamhet ger en utmärkt möjlighet att arbeta utifrån elevers

¹ Andra estetiska skolämnen som ingår i estetisk verksamhet är slöjd, musik, dans eller teater. Estetisk verksamhet, var från början en kurs på 50 p som man läste på gymnasieskolan och som infördes som ett kärnämne 1994. Utbudet kunde variera mellan olika skolor, men de vanligaste kurserna var bild och musik.

² Min kursivering.

erfarenheter och kunskaper (Björcke, 2015, ej paginerad).

Med införandet av de nya styrdokumenterna 2011 i svensk skola har alltså, som nämnts ovan, de estetiska ämnena tagits bort som obligatorium på gymnasiet. I de nya styrdokumenterna lades istället särskild vikt på begreppet entreprenöriellt lärande. Entreprenörskap är en av EU:s åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande och de entreprenöriella kompetenserna är efterfrågade på arbetsmarknaden (EUT L 394, 2006, s. 10-18). Gymnasiereformen Gy 2011 lyfter fram entreprenörskap som en uppgift för hela gymnasieskolan genom att begreppet skrivs in i skolans allmänna uppdrag:

Skolan ska bidra till att alla eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar *entreprenörskap, företagande och innovationstänkande*. (Skolverket, 2017b, s. 3).

Entreprenörskap föreslås bli ett nytt ämne, som ska vara obligatoriskt inom vissa program. Det blir möjligt för elever att fördjupa sig i entreprenörskap och företagande inom alla program. Ett flertal examensmål betonar att eleverna ska få möjlighet att utveckla entreprenöriella förmågor (Entreprenörskap i skolan, 2010, s. 5).

Hammarstrand & Sjöqvist (2012, s. 34) kommer i sitt examensarbete med titeln *Estetikens vara eller icke vara i skolan*, som undersöker entreprenöriellt lärande och estetiska lärprocesser på gymnasieskolan, fram till att Skolverkets beskrivning av begreppet entreprenöriellt lärande innehåller många kompetenser och förmågor som även tillskrivs estetiska lärprocesser. Skillnaden är målet: det entreprenöriella lärandet är produktionsinriktat medan estetiska lärprocesser är individinriktat (Hammarstrand & Sjöqvist, 2012, s. 34). Kreativt skapande och förhållningsätt framhålls både i det entreprenöriella lärandet såsom i det estetiska lärandet. Båda lärandeformer, entreprenöriellt lärande och estetiska lärprocesser, har skrivits in mer allmänt i läroplanen i tanken att ges utrymme inom alla ämnen och vara något

som alla lärare kan arbeta aktivt med. Mot bakgrund av detta fann jag det särskilt intressant att undersöka vardagspraxis hos ämneslärare på gymnasiet samt eftersom jag, som blivande bildlärare på gymnasienivå, var intresserad av att undersöka hur det ser ut på min framtida arbetsplats. Efter att ha läst Anna Widéns (2016) doktorsavhandling *Bildundervisning i möte med samtidskonst* där hon undersöker bl a bildlärare på estetiska programmet avseende hur bildlärare förhåller sig till förändringar i samhället och bildfältet (Widén, 2016, s. 131 f.) blev jag nyfiken på var de kreativa processerna kan återfinnas idag på gymnasieskolan. Detta verkade särskilt intressant eftersom estetisk verksamhet har avvecklats medan estetiskt och entreprenöriellt lärande är inskrivna i övergripande mål och riktlinjer (Lgy11).

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka synen på estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande hos ämneslärare på gymnasiet.

1. I vilken utsträckning använder ämneslärare estetiska lärprocesser i sin undervisning?
2. Hur ser synen på estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande ut bland ämneslärare på gymnasiet?
3. Hur ser synen bland ämneslärare på gymnasiet ut beträffande införandet av begreppet skapande i Lgy11 under övergripande mål och riktlinjer?

3 Bakgrund

Under 3.1 presenteras de begreppen som är centrala för denna studie. Under 3.2, 3.3 och 3.4 ges en mer allmän överblick över studiens centrala begrepp såsom entreprenörskap och estetik.

3.1 Studiens centrala begrepp

3.1.1 Skapande

Begreppet skapande som det används i denna studie ska betraktas i relation till den i inledningen givna formulering som Skolverket har skrivit in i Lgy11 (s. 7) under övergripande mål och riktlinjer. Jag anser i likhet med Vygotskij (se 4.1) att skapande och kreativitet är synonyma begrepp och att skapande och estetisk verksamhet har nära släktskap med varandra.

3.1.2 Lärande

Lärandet sker när vi omtolkar någonting som vi har tidigare förstått till något nytt eller med andra ord när vi ser något med nya ögon. På liknande sätt skriver Fredrik Lindstrand (2006, s. 17) i sin avhandling *Att göra skillnad - Representation, identitet och lärande i ungdomars arbete och berättande med film* om lärande. Han menar att lärande kan definieras utifrån semiotikens begrepp transformation. Det kan sägas handla om en förändring av de inre tecknen eller representationer vi skapar i vår interaktion med världen. Representationer, anser Lindstrand (2006, s. 17), kan tänkas ske inom olika områden och han använder som exempel när elever arbetar med film som medium. Då skapas både förståelse kring själva mediet och även kring de specifika frågor som bearbetas genom mediet. Lindstrands (2006, s. 17) illustrerar här ett exempel på lärande utifrån ett estetiskt perspektiv men processen för lärandet är densamma överallt.

3.1.3 Estetiska lärprocesser

Forskningsfältet estetiska lärprocesser är relativt nytt och det finns olika tolkningar av begreppet. Denna studie utgår ifrån Lindstrands (2006, s. 18) definition av estetiska lärprocesser. Han anser att estetiska lärprocesser omfattar tre aspekter som sammanför områdena estetik och lärande:

Att lära sig själva gestaltandet eller arbetet med estetisk produktion i något hänseende; att lära sig om det estetiska; och att lära genom estetiskt arbete (Lindstrand, 2006, s. 20).

Lindstrand (2006, s. 20) nämner olika former av kunskap i anslutning till dessa områden: praktiska, teoretiska och analytiska kunskaper, samt ämneskunskaper inom de områden

processen riktas mot. Aulin-Gråhamn & Thavenius (2003, s. 121) skriver i sin rapport *Kultur och estetik i skolan* att en estetisk lärprocess inte existerar som en isolerad del, den är en del av en social praktik och ett perspektiv i lärandet. Estetiska lärprocesser innebär ett möte mellan egna och andras personliga upplevelser, erfarenheter och kunskaper (Aulin-Gråhamn & Thavenius, 2003, s. 121). Andra personers, andra tiders eller olika samhällens framväxta och lagrade erfarenheter och kunskaper. Mötet sker via ett medium, (en form, en gestaltning, en framställning, en berättelse, ett konstverk). Ett sådant möte kan innebära en estetisk upplevelse eller erfarenhet, men om mötet förändrat ens tankar, föreställningar och handlingar har det inneburit en estetisk lärprocess.

3.1.4 Entreprenöriellt lärande

Entreprenöriellt lärande definieras på följande sätt enligt EU:s definition av nyckelkompetenser för livslångt lärande:

Förmågan att omsätta idéer i handling genom kreativitet, innovation och risktagande samt förmågan att planera och hantera projekt. (EUT L 394, 30.12.2006, s. 10-18).

Annica Otterbergs (2011, s. 25) ger i sin avhandling *Entreprenöriellt lärande, Gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande* en något annorlunda formulerad beskrivning. Enligt hennes definition är entreprenöriellt lärande en lärandeform i vilken eleven i samspel mellan skola och näringsliv får arbeta med verklighetsförankrade uppgifter. I den entreprenöriella lärandeformen är föreställningen att kunskaper, gällande elevers kompetenser, förmågor och förhållningssätt, ska utvecklas (Otterberg, 2011, s. 26). Jag anser att entreprenöriellt lärande innehåller många förmågor och kompetenser som också kan tillskrivas estetiska lärprocesser, såsom exempelvis att omsätta idéer i handling genom kreativitet.

3.2 Entreprenörskap i skolan

Ordet entreprenör härstammar från franskans *entrepreneur*, till *entre-* *prendre* som översatts med att företa (*entre*, emellan + *prendre*, taga) och kan översättas med att

företaga sig, att taga i tu med, att åtaga sig något och att leverera på beställning (Otterberg, 2011, s. 24). År 2009 utkom en nationell strategi för entreprenörskap inom utbildningssystemet som betonar vikten av entreprenörskap i skolan och ligger till grund för Lgr11 och Lgy11 (Lackéus, 2013, s. 6). I Skolverkets kunskapsöversikt *Skapa och Våga – entreprenörskap i skola*, utförd av Pedagogiska institutionen i Umeå beskrivs entreprenöriellt lärande enligt två diskurser (Skolverket, 2015, s. 8). På ett övergripande plan påtalas ofta orsakssamband och perspektiv som har att göra med globalisering, konkurrens, tillväxt, sysselsättning eller regional utveckling. På ett individplan handlar det ofta om elevers lärande, motivation och kunskaper för att möta och skapa morgondagens samhälle. Enligt Skolverkets hemsida beträffande entreprenöriellt lärande förklaras entreprenörskap i skolan på följande vis: ”(...) stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt viljan att pröva och omsätta nya idéer i handling” (Skolverket, 2017a). Det entreprenöriella lärande ska utmynna i ett pedagogisk förhållningsätt som hos eleverna ska främja tillfällen att ta initiativ och ansvar, möjligheter att pröva egna idéer och lösa problem, uppgifter där de utvecklar sin förmåga att arbeta självständigt och tillsammans med andra samt möjligheter att pröva egna idéer och lösa problem på ett kreativt sätt. Gymnasieutbildningen ska dessutom uppmuntra förmågor som till exempel innovationstänkande, egen drivkraft, förmågan att möta förändringar och företagande (Skolverket, 2017a).

3.3 Estetik och lärande i skolan

Estetik handlar om våra förmimmelser, det sinnliga skriver Margareta Aspán, fil. dr. i pedagogik i boken *Estetiska uttryck och barns rättigheter* (2017, förord, ej paginerad). Den svenska Nationalencyklopedin definierar estetik på liknade sätt: Estetik härstammar från grekiskans *aisthētiko's* och betyder 'det sinnliga', 'det förnimbara' och syftar på en term som används i många, delvis besläktade, betydelser inom filosofi, konst och litteratur. De vanligaste betydelserna är förnimmelsekunskap eller läran om det sköna (Nationalencyklopedin, ne.se).

Det råder en begreppspluralism kring estetik i skolan. Monica Lindgren (2006, s. 15) ger i sin avhandling *Att skapa ordning för det estetiska i skolan* exempel på

detta. Hon anser att i förskolan talar man exempelvis om estetiska processer; i grundskolan existerar begreppet praktiskt-estetiska ämnen; i gymnasieskolan talas om estetisk verksamhet respektive estetisk orientering. Den frivilliga skolformen benämns kulturskolan; landets lärarutbildningar erbjuder kurser i estetisk verksamhet och högre utbildning inom fältet sker vid konstnärliga högskolor (Lindgren, 2006, s. 15). Claes Ericsson & Monica Lindgren (2007, s. 18), båda fil dr. i musikpedagogik, menar i boken *En start för tänket, en bit på vägen* att i skolans sammanhang är det den kreativa processen som en sinnlig erfarenhet som är utgångspunkt.

Lindgren (2006, s. 12) menar att i Sverige kan diskussionen kring områden estetik och skola sägas utgå från två perspektiv. Hon skriver att å ena sidan knyts begreppet estetik till den mer traditionellt exklusiva eller snäva betydelsen, där verksamheten kopplas till specifikt konstnärliga ämnen (Lindgren, 2006, s. 12). Diskussionen förs här utifrån ett *mediespecifikt* perspektiv. Å andra sidan hämtas begreppet utifrån ett bredare *medieneutralt* perspektiv, där en estetisk aspekt kan tolkas in överallt i vår vardag.

Ofta används begreppet estetiska lärprocesser i texter om hur pedagoger kan arbeta med dans, litteratur, musik, medier eller drama i olika typer av rum för utbildning (Aspán & Balldin, 2017, s. 28). Marie-Louise Hansson-Stenhammar (2015, ej paginerad), forskare inom estetiska lärprocesser hävdar i bildlärtidningen *Uttryck* att estetiska lärprocesser kan härledas från konstnärliga metoder och karaktäriseras i termer av kreativitet, reflektion, experimenterande, undersökande, gränsöverskridande och fantiserande.

3.4 Olika hållningar till estetiska ämnen

Med utgångspunkt i bildundervisning i skolan kan man ur litteraturen utläsa två motsatta hållningar som står emot varandra nämligen instrumentella lärprocesser och estetiska lärprocesser. Detta illustreras i tabell 1 från Marner & Örtegrens (2003, s. 82) kunskapsöversikt *En kulturskola för alla – estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv*.

INSTRUMENTELLA LÄROPROCESSER	ESTETISKA LÄROPROCESSER
Eleven som en behållare för kunskap	Eleven som medskapare i en kunskapsprocess
Läraren som förmedlare av redan färdig kunskap	Läraren som iscensättare av kunskapssituationer
Enstämmig skolmiljö	Flerstämmig skolmiljö
Fakta	Upptäckt
Atomisering	Transfer överskridning
Fast textbegrepp	Vidgat textbegrepp, multimodalitet
Svar utan frågor	Kunskap ur dialog
Automatiserad kunskap	Främmandegörande kunskap
Reproduktion	Kreativitet
Snävt kunskapsbegrepp	Vidgat kunskapsbegrepp
Ytkunskap	Djupkunskap
Förväntad kunskap	Förvånande kunskap
Fasta begrepp	Skapande begrepp
Entydig kunskap	Mångtydig kunskap

Tab. 1 efter Marner & Örtegren (2003)

Den ena sidan anser att estetiska ämnen i skolan har egenvärden för utövaren och för konsten i sig självt. Denna hållning kan kort uttryckas som konst för konstens skull, vilket kan förklaras som att det finns värden inom konsten som man bara kan närma sig genom konsten i sig självt. Den andra sidan som kommer till uttryck i litteraturen är den instrumentella synen som innebär en föreställning om att bildämnets syfte är att höja prestationen i andra ämnen, genom så kallade transfereffekter (Hansson-Stenhammar, 2015a, s. 23). De senaste decenniernas forskning kring eventuella

transfereffekter har ofta blivit ett argument för de estetiska ämnenas legitimitet i läroplanen. Det har bland annat visats att pga en marknadsekonomisk diskurs har det intagits en syn på bild som hjälpämne till andra ämnen, vilket är till nackdel för kvaliteten i estetik och lärande i skolan (Hansson-Stenhammar, 2015a, s. 23). Andra röster som hörts i debatten beträffande bildämnets existensberättigande som enskilt ämne i gymnasieskolan är att det värnar om estetikens enskilda kvalitet och de enskilda värden som skapas för individen som bedriver studier inom ämnet, något som också Ulf Dalnäs, prefekt vid Högskolan för design och konsthantverk, Göteborgs universitet förespråkar i sin debattartikel från 2016 (Dalnäs, 2016, ej paginerad).

4 Teori och tidigare forskning

4.1 Ett sociokulturellt synsätt på lärande

Den här uppsatsen kring estetiska lärprocesser och dess processer har sin grund i ett sociokulturellt synsätt på lärande. Det sociokulturella perspektivet har en helhetssyn som innebär att man tror på individen som ett kreativt subjekt. Människan anses skapa sina föreställningar om världen för att bli medveten. Den ryske kulturpsykologen Lev Vygotskij (1995, s. 11 f) beskriver hur vi tolkar och gestaltar vår föreställningsvärld och han anser att alla människor är kreativa. Skapande och kreativitet är för Vygotskij synonyma begrepp:

Kreativitet kallar vi en sådan mänsklig aktivitet som skapar någonting nytt, oavsett om det skapande är ett ting i den yttre världen eller en konstruktion av intellektet eller känslan, en konstruktion som bara existerar och ger sig till känna i människans inre (Vygotskij 1995, s. 11).

Översättaren till *Fantasi och kreativitet i barndomen* anger att det ryska ordet ”tvorcestvo” som Vygotskij använder betyder skapande eller verk. Eftersom Vygotskijs syn på skapande står mycket nära det nutida begreppet kreativitet (ett skapande som inte begränsar sig till det konstnärliga området) har översättaren valt att använda detta begrepp omväxlande med skapande i översättningen (Vygotskij, 1995, s. 11). Enligt det sociokulturella synsättet sker kreativiteten i utveckling

mellan människor, i såväl tänkandet som i skapandet av objekt. På samma sätt ser man på lärandet och att det sker ur kommunikativa situationer i samspel med andra. Kommunikation, samarbete, samspel och interaktion är betydande begrepp inom det sociokulturella synsättet på lärande där man betonar kognitiva färdigheter som viktiga för individens utveckling (Säljö, 2014, s. 10). Mediering är ett annat centralt begrepp inom det sociokulturella synsättet på lärande som kan sägas förklara samverkan mellan människor och de kulturella redskap som används för att agera i omvärlden (Säljö, 2014, s. 74.). Människan anses vara beroende av redskap och tecken för att kunna agera i och varsebli omvärlden. Skapande, kreativitet och kulturella redskap är centrala begrepp inom estetiska lärprocesser där man använder exempelvis färger och former för att illustrera och uttrycka sig. Ett sätt att samspela och agera för att skapa mening (Säljö, 2014, s. 67).

4.2 Teoretiska modeller kring estetiska lärprocesser i skolan

Detta stycke redogör för några teorier om *hur* estetiska lärprocesser äger rum i skolan. Detta kan ses från olika perspektiv och brytas ner och organiseras efter var, när och hur de estetiska processerna äger rum. Detta är viktigt för att vi ska kunna identifiera och analysera själva processerna.

4.2.1 Lindströms modell kring estetiska lärprocesser

Lars Lindström (2012, s. 169), professor emeritus i pedagogik med inriktning mot praktisk-estetiska ämnen vid Stockholms universitet ger i sin artikel *Aesthetic Learning About, In, With and Through the Arts: A Curriculum Study* en ofta citerat förklaringsmodell för estetiska lärprocesser. Han skiljer i tabell 1 mellan fyra olika sätt att förstå estetiken i skolan (Lindström, 2012, s.170). Lärandet *om* och *i* konsterna sätts emot lärandet *genom* och *med* konsterna. Med lärandet *om* konsten menas t.ex. att man undervisar i konsthistoria medan lärandet *i* konsten avser undervisningspraxis där man använder estetiska lärprocesser som stöd för exempelvis dramatisering av ett tema.

Lärandet *genom* konsten betyder att det intas en position där man arbetar undersökande med konsten som medium (Lindström, 2012, s.170). Lärandet *med* konsten syftar ofta på en integration av estetiska uttryck och lärostoff från andra ämnen.

Modell om estetiska lärprocessers användning i undervisning:

		Mål (vad)	
		<i>Konvergent</i>	<i>Divergent</i>
Medel (hur)	<i>Mediespecifikt</i>	<i>Lärande OM konst och media</i>	<i>Lärandet I konst och media</i>
	<i>Medieneutral</i>	<i>Lärande MED konst och media</i>	<i>Lärandet GENOM konst och media</i>

Figur 1. Förklaringsmodell angående estetiska lärprocesser efter Lindström (2012)

Lindström (2012, s.169) delar upp målen med estetiska lärprocesser i undervisningen i två delar enligt tabell 1. Den ena sidan kallar han för konvergent och den andra för divergent. Med *konvergent* menas att målet är att åstadkomma något som är givet på förhand. *Konvergent lärande* kan exempelvis vara att lära sig hantering av material och färg samt förmågan att kunna samtala om bildens form och färgspråk. Uppgiften att lära sig teckna linjeperspektiv är ett exempel på konvergent lärande. Med *divergent* avses att man har ett mål som utgörs av att ”kombinera vad man vet och kan på nya sätt, dvs. sådana som inte är helt och hållet förutsägbara” (Lindström, 2012, s. 169). *Divergent lärande* kan exempelvis vara ett konstsamtal i ett galleri där det tillämpas kunskap om ett område i ett nytt syfte (Lindström, 2012, s. 169). Ett annat exempel på divergent lärande kan utgöras av uppgiften att lära sig uttrycka en stämning via färger.

Lindström (2012, s. 170) delar även upp hur man når fram till målen i två delar, dvs. medel delas in i medieneutrala och mediespecifika. Medieneutrala är lärandet *med* och *genom* konsten. Enligt Lindström (2012, s. 170) är *medieneutral* ett instrumentellt sätt att bemöta estetik i skolan. Målet är att stödja kunskapsbildning i andra skolämnen.

Mediespecifikt är en konstorienterad utgång som utgår ifrån konsten i sig.

Redskapen som står till förfogande och deras egenskaper påverkar resultatet.

Exempelvis så innebär en filmatisering av en roman en förändring av innehållet på samma sätt som en bild kan framställas på olika vis beroende av vilket material som används. Lärandet *om* och *i* konsten är mediespecifikt. Sammanfattningsvis kan estetiska lärprocesser identifieras från flera håll och enligt Lindströms sätt att definiera och bryta ner begreppet spänner de estetiska lärprocesserna över flera ämnen. Detta kan ses som en användbar modell för att effektivt kunna identifiera de estetiska lärprocesser som äger rum i skolan.

4.2.2 Bamfords modell kring estetiska lärprocesser

Även professor Ann Bamford använder sig av en modell för att kategorisera estetiska lärprocesser. Detta sker på uppdrag av Unesco i studien *The Wow factor* där hon ger en överblick över estetiska ämnen i över 40 länder. Hon beskriver estetiska lärprocesser som att de sker *i* konsten och lärandet *genom* konsten (Bamford, 2010, s. 35-36). Enligt Bamford avser lärandet *genom* konsten lärandet som använder sig av estetiska lärprocesser i andra ämnen medan lärandet *i* konsten avser estetiska lärprocesser inom konsten.

4.2.3 Hetlands modell kring estetiska lärprocesser

En tredje modell för att strukturera och kategorisera estetiska lärprocesser presenteras av professor Lois Hetland, verksam för estetiska ämnen vid Massachusetts College för Arts and Design och forskare vid Harvard Graduate School of Education. I boken *Studio Thinking 2: The real benefits of visual arts education* (2013), som baseras på flera års forskning kring estetiska ämnen och

estetiska lärprocesser, organiserar Hetland et al. (2013, s. 5) estetiska lärprocessers inom en referensram som hon kallar för *studio structures (ateljéstrukturer)*. Hon menar att inom estetisk verksamhet finns det fyra *ateljéstrukturer* som beskriver hur estetiska lärprocesser är organiserade. De fyra strukturerna är *visning och undervisning*, *Elevtid för konstnärligt arbete*, *kritik* och *utställning*. De fyra strukturerna genererar en atmosfär där elever är konstnärer och arbetar i ett konstnärligt klimat med andra elev- konstnärer (Hetland et al., 2014, s. 20).

Både Hetland et al. (2013, s. 8) och Lindström (2012, s. 36) skriver i sina texter att deras arbeten i stor utsträckning grundar sig på Stanfordprofessorn och konstforskaren Elliot Eisners arbeten inom det estetiska fältet. Eisner (2002, s. 219) skiljer estetiska lärprocesser åt genom *in-domain (specific)* och *out-of-domain (non-specific)* transfer. *In-domain* transfer betecknar estetiska lärprocesser som sker inom det konstnärliga område som exempelvis att en elev lär sig analysera målningar genom att själv ha ägnat sig åt att måla. Med *out-of-domain* syftar Eisner (2002, s. 219) på estetiska lärdomar som används för lärandet i andra ämnen än bild. Han poängterar att *out-of-domain* syftar på lärande som sker som överföring från bild till ett annat ämne utan det lärs explicit ut av läraren (2002, s. 219). Professor Eisner har varit en tongivande röst inom forskningen kring estetiska lärprocesser och nämns ofta i litteraturen inom ämnet.

Sammanfattningsvis kan estetiska lärprocesser förklaras från två olika håll: Den ena förklaringen är lärandet som inträffar *genom* den skapande processen och den andra är lärandet som sker genom erfarenhet och bearbetning av olika typer av konst (se Bamford. 2009, s. 35 - 36; Lindström, 2012, s. 169 f.). Estetiska lärprocesser sker alltså på olika nivåer och i olika sammanhang i skolan. Det är viktigt att först identifiera var, när och hur de inträffar för att kunna analysera processerna vidare.

4.3 Effekter av estetiska lärprocesser

Christian Rittelmeyer (2012, s. 231), professor emeritus i pedagogik med forskningsfokus på bland annat estetiska lärprocesser och pedagogisk psykologi,

hävdar i sin bok *Warum und wozu ästhetische Bildung? Über Transferwirkungen künstlerischer Tätigkeiten*³ att genom bildundervisning förvärvas det en rad kompetenser som kreativitet, flexibelt tänkande, rumslig föreställningsförmåga samt emotionell intelligens. Dessa kompetenser anses vara grundläggande kvalifikations- och utbildningskrav i det moderna samhället (Rittelmeyer, 2012, s. 231). Han anser att framför allt barn från socialt svagare områden kan ha fördelar av estetisk undervisning (Rittelmeyer, 2012, s. 293). Han hänvisar till en studie av Richard J. Deasy (2002) som undersökt *Learning in the arts* i vilken slutsatsen dras att konstnärliga projekt även utanför skolan har uttalade verkningar på sociala och akademiska förmågor (Rittelmeyer, 2012, s. 301)

Även Bamford anser att det är viktigt med estetiska lärprocesser i skolan. Hon hävdar att den huvudsakliga betydelsen/värdet i konsten ligger i konstens värde i sig självt (Bamford, 2010, s. 188). Bamford (2010, s. 35-36) säger att både lärandet *i* och *genom* konsten är viktiga för att eleven skall kunna uppnå högsta möjliga lärandepotential. Hon menar således att det är viktigt att eleverna får möjlighet att studera konsten i sig som fristående ämne. Bamford (2010, s. 189) nämner vidare inneboende effekter hos individen som följd av ett estetiskt projekt. Med inneboende effekter avses här dimensioner som fascination, nöje, fantasi, meningsskapande och social anknytning. Hos barn kan detta innebära förändringar avseende välmående, anknytning, meningsskapande, kommunikation, lärandet, mm (Bamford, 2010, s.190). Genom deltagande i ett konstnärligt projekt i skolan kan individen utveckla flera viktiga förmågor såsom kommunikativa, analytiska, kreativa såväl som sociala. Sociala förmågor förklarar Bamford (2010, s. 190) vidgas genom förvärv av kreativitet, kulturell medvetenhet, kulturell kommunikation och kulturell bearbetning och minne. Förvärv som uppstår i den estetiska lärprocessen.

Även Hetland anser att det behövs estetiska lärprocesser i skolan. Hetland et al. (2014, s. 9) hävdar att utöver praktiska och tekniska förmågor som tränas inom

³ *Estetisk fostran: Till Vad och Varför? Om transferverkan i konstnärlig skapande*. Min översättning.

bildämnet, exempelvis hur man tecknar, blandar färg eller centrerar en klump lera, tränas också vissa kognitiva förmågor som inte uppmärksammas någon annanstans i skolan. Hetland (2014, s. 9) ger som exempel på dessa visuella och spatiala förmågor, reflektion, självkritik, lusten att experimentera och förmågan att lära sig av misstag.

Negativa aspekter som lyfts fram beträffande estetiska lärprocesser är exempelvis att varje kreativt möte kräver mod för att skapa. Eleven måste övervinna negativa känslor som ångest och rädsla för att kunna fortsätta arbete. Psykologen Rollo May (2005, s. 23) skriver om detta i sin bok *Modet att skapa* där han kallar detta kreativt mod, som innebär att man tar den risken att visionen, idén eller teorin som man har haft kan misslyckas.

5 Metod

Under metod presenteras forskningsansatsen som valts för studien. Under urval och avgränsning redovisas hur urvalet av intervjudeltagare har gått till. Här ges också en presentation av personerna som intervjuades i studien. Sedan redovisas genomförandet av intervjuerna. Under etiska aspekter presenteras forskningsetiken och hur denna studies upplägg tar hänsyn till de fyra forskningsetiska krav som Vetenskapsrådet rekommenderar för att för att tillgodose detta. Materialbearbetning handlar om vilken analysmetod som valts ut och hur materialet har bearbetats. Under studiens kvalitet diskuteras hur man kan bedöma kvalitativa studier och vilka kriterier denna studie har eftersträvat att uppfylla.

5.1 Forskningsansats

I denna studie används en kvalitativ metodansats. Denna metod används när syftet med studien är att kunna göra detaljerade beskrivningar av människors tankar och attityder kring ett fenomen samt att systematisera dessa (Thomsson, 2010, s. 28; Eriksson Barajas et al., 2013, s. 127). Mitt syfte var att undersöka synen på estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande hos ämneslärare på gymnasiet och därför valde jag kvalitativa intervjuer som datainsamlingsmetod. Anledningen är att kvalitativa intervjuer ofta ger intressanta resultat om relevanta frågor inom

skolvärlden. En intervju innebär att intervjuaren och den intervjuade sitter i samma rum ansikte mot ansikte eller via telefon eller görs skriftligt. Målet för forskaren är att skapa sig en nyanserad bild av den intervjuades berättelse genom ett ledsagat samtal. Studiens syfte och problemställning ska vara klarlagda innan intervjun för att få ett så bra resultat som möjligt (Eriksson Barajas et al., 2013, s. 127)

I denna studie valde jag att genomföra semi-strukturerade intervjuer med ämneslärare på gymnasiet. Semi-strukturerade intervjuer har en friare struktur eftersom man anger ämnesområden som samtalet ska föras kring. Detta med hjälp av en intervjuguide som innehåller flera områden eller teman (Fejes et al., 2014, s.151). Under intervjun bestäms ordningen som frågorna ställs i. Forskaren har en roll som delas mellan aktivt lyssnade och ledande av samtalet. Forskaren försöker förstå det som faktiskt sägs ordagrant och det som sägs mellan raderna samt försöker läsa av kroppsspråk, tonfall och pauser (Eriksson Barajas et al., 2013, s. 129).

5.2 Urval och avgränsning

Urvalet i denna studie skedde enligt snöbollsmetoden (Larsen, 2009, s. 77, 78). Det innebär att forskaren tar kontakt med personer som anses vara lämpliga för studien. Dessa personer får i sin tur ge förslag på andra personer som kan tänkas passa för deltagande. Inför denna studie kontaktade jag en gymnasieskola och två av dess bildlärare. De tipsade vidare om andra ämneslärare. Detta resulterade totalt i sju intervjudeltagare för studien. Jag valde att begränsa mig till dessa mot bakgrund av den snäva tidsram som fanns för studiens genomförande.

5.3 Presentation av intervjudeltagarna

De sju personer som valdes ut för intervju bestod av två bildlärare, en språklärare, en matematik- och fysiklärare, två programmeringslärare och en kemi- och fysiklärare. Personerna ansågs lämpliga för intervju eftersom de alla jobbade på gymnasieskola som ämneslärare. Av konfidentiella skäl används i presentationen nedan fingerade namn. Under rubrik 5.5 förklaras Vetenskapsrådet forskningsetiska principer som jag strävat att efterfölja.

Annika, nyligen pensionerad, är bild- och designlärare med 37 års erfarenhet som lärare. Hon läste till ämneslärare på Umeå universitet under 1980-talet.

Anna undervisar bildämnen som foto, design, kulturhistoria och bild. Hon har läst på Konstfack och har 36 år erfarenhet som lärare. Hon är behörig i alla ämnen hon undervisar i förutom kulturhistoria.

Anna-Maria är språklärare med legitimation och har jobbat i 28 år på samma gymnasium. Hon utbildade sig under 1980-talet.

Lisa är kemi- och fysiklärare och har arbetat som lärare i 7 år. Hon har tidigare jobbat med kemi inom industrin. Hon läste in pedagogik under 2000-talet.

Rikard undervisar programmering, teknik, konstruktion och elektronik. Han har jobbat som lärare i 20 år och är behörig.

Johan undervisar CAD, programmering, design och konstruktion och har jobbat som lärare i 27 år. Han är behörig som lärare i dessa ämnen.

Fredrik undervisar i matematik och fysik och har jobbat som lärare i 3 år. Han har läst industriell ekonomi på Chalmers och läser just nu in pedagogik. Han är ej behörig ämneslärare idag.

5.4 Genomförandet av intervjuerna

Intervjuerna skedde i ett enskilt rum där det kunde pratas ostört. Innan intervjun spelades in fick deltagaren underteckna pappret om samtyckeskraven. Som stöd för intervjun användes det en intervjuguide (se Bilaga 2) och en mindmap (se Bilaga 3) som visuellt stöd, detta gjordes för att få till en diskussion utifrån intervjuguidens teman. Aktuella temaområden som lärande, estetiska lärprocesser, entreprenöriellt lärande och skapande presenterades för intervjudeltagaren. Dessa frågeområden skrevs ned i olika cirklar på ett papper. Detta papper hade intervjuaren och

intervjudeltagaren framför sig under hela intervjun. Genom detta eftersträvades att underlätta för både intervjuaren och intervjudeltagaren att hålla rätt fokus och den intervjuade kan känna en trygghet i att veta vad intervjun ska handla om (Thomsson, 2010, s. 59). Det var även lättare att byta samtalsämnen genom att peka på orden.

Tonfall, ansiktsuttryck och rörelsemönster var aspekter som noterades och togs med i analysen i denna studie för att få en så överensstämmande bild med verkligheten som möjligt. Detta gjordes för att få en så sann bild av den intervjuades berättelse som möjligt (Trost, 2010, s. 132). Vidare togs det i beaktande att inte ställa ledande frågor eller framföra egna åsikter eller på något sätt visa på vad som ansågs vara rätt svar och därmed undvika den så kallade kontrolleffekten. (Larsen, 2007, s. 87).

5.5 Etiska aspekter

Etiska överväganden är viktigt för all form av datainsamling. Det innebär att forskaren ska eftersträva god forskningsetik. Detta innefattar fyra krav för att uppnå god forskningsetik enligt Vetenskapsrådet: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Gustafsson, Hermerén & Petterson, Vetenskapsrådet, 2011, *God forskningsetik*). De fyra kraven togs i beaktande vid genomförandet av studien. Undersökningsdeltagarna blev tydligt informerade om att intervjun kunde avbrytas när som helst och att intervjun skulle ta ungefär trettio minuter. De fick även information om intervjun var en del i ett examensarbete för Högskolan i Dalarna (informationskrav). Skriftligt samtycke kring uppgiftslämnarnas och deltagarnas medverkan i projektet inhämtades (samtyckeskrav) (se Bilaga 1). Inga omyndiga personer medverkade. Personuppgifter anonymiserades och intervjudeltagarna gavs fingerade namn i uppsatstexten för att det inte ska gå att identifiera personerna i studien i efterhand. Personuppgifter samt all insamlad information behandlades konfidentiellt (konfidentialitetskrav). Intervjudeltagarna informerades om att ingen del av den

insamlade eller inspelade datan fick användas för kommersiellt bruk (nyttjandekrav).

5.6 Materialbearbetning och analysmetod

Alla intervjuer spelades in och transkriberades därefter i sin helhet. Detta gjordes för att säkerställa kvalitén och användbarheten av den insamlade datan. Genom detta förfaringssätt undveks disktrationsmomentet som ett aktivt antecknande kan innebära. Textmaterialet analyserades därefter med en tematisk analys. Denna analysmetod syftar till att i relation till studiens syfte lyfta fram teman i samtliga intervjuer (Jepson Wigg, 2017, s. 244). Exempelvis läggs tonvikten på de teman som verkar särskilt intressanta för den tematiska analysen så som i mitt fall - estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande.

Första steget i analysen var att skapa en överblick över materialet genom aktiv genomläsning och genom att stryka under i texten för att försöka kategorisera informationen efter relevans i förhållande till syfte och frågeställningar.

Andra steget var att koda materialet dvs att ord, meningar eller stycken tillskrevs olika koder som sammanfattade vad de handlade om samt att materialet bröts ner i mindre, mer relevanta delar. Detta gjordes med syftet att fånga viktig information. Sammanhängande koder bildar grupper som kan utvecklas till teman eller kategorier i jakt efter återkommande mönster. Efter granskning av de mönster som utkristalliserades i analysen sammanställdes detta till ett resultat i förhållande till studiens syfte och frågeställningar (Jepson Wigg, 2017, s. 244).

5.7 Studiens kvalitet

Reliabilitet och validitet är begrepp som härstammar från kvantitativ forskning och kan uttryckas med begrepp som pålitlighet, överensstämmelse och noggrannhet i kvalitativa studier (Eriksson Barajas et al., 2013, s. 145). Om en studie är av god kvalitet så är resultaten av densamma giltiga och dess validitet säkrad. Thomsson (2010, s. 32) menar att det arbetas med validering i kvalitativa studier genom att

anlägga en kritisk syn på sina analyser, ange sitt utgångsperspektiv på det undersökta ämnet och genom att fråga sig vad man ska göra och varför man ska göra det man tänkt göra, innan man frågar sig hur man skall gå till väga. Sammanfattat handlar validering om teoretisering, där den som genomför undersökningen bör ha en teoretisk föreställning om vad det är som undersöks. Detta strävade jag efter genom att läsa in mig på aktuell forskning och ha en kritisk syn på det insamlade materialet.

En annan aspekt som kan läggas på studiens validitet är förfaringssättet. Urvalsfrågor och intervjumetod valdes här med hänsyn till vad studien syfte och frågeställningar var, på samma sätt som analytiska frågor under analysförfarandet formulerades så att de skulle ge svar på det undersökningen sökte svar på nämligen synen på estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande på gymnasiet.

En valid undersökning har resultat som är välgrundade och hållbara för kritisk granskning (Thomsson, 2010, s. 32).

6 Resultat

Syftet i denna studie är att undersöka synen på estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande samt synen på den nya läroplansändringen hos ämneslärare. I det följande presenteras delar av intervjumaterialet som anses ligga till grund för att kunna besvara studiens frågeställningar. Utifrån studiens frågeställningar analyseras och besvaras undersökningens resultat. De sju deltagarna i studiens presenteras av etiska skäl med fingerade namn (se även avsnitt 5.3 Presentation av intervjudeltagarna).

6.1 Användandet av estetiska lärprocesser i undervisning bland ämneslärare

Det visade sig efter att jag sammanställt intervjumaterialet att bildlärarna och teknicklärarna använder sig av estetiska lärprocesser i större utsträckning och på ett mer konkret sätt i sin undervisning, jämfört med övriga intervjuade lärare.

För bildlärarna Annika och Anna är estetik något som förknippas med vardaglig undervisning. Estetiska lärprocesser ligger i själva ämnet bild varför det är självklart att man använder sig av detta. Läraren Annika uttrycker sig på följande sätt:

Enligt läroplanen står det massor saker som vi ska gå igenom och de sakerna går vi igenom, först en teoretisk introduktion och sen bearbetar man dessa teman genom att gestalta dem. Samtidigt har vi ju det att de (eleverna) ska lära sig olika tekniker, så då har du det som du måste göra. Du kan inte lära dig keramik om du inte ha lera, inte lära dig teckning om du inte kan teckna.

Annika berättar vidare om fördjupningar. Det är en undervisningsform som går ut på ämnesövergripande arbetssätt där elever närmar sig lärandet genom gestaltning.

Annika: Så kommer de (eleverna) ofta upp hit (till bildsalen på 3:e våningen) och så får de gestalta uppgiften i historia eller svenska i bild. T ex ska de gestalta renässansen så har de fått göra fördjupningar och det ska ju vara en gestaltning alltså en teoretisk del som du skriver och sen kan du välja... om du nu står och visar bilder men du kan vara utklädd till Gustav III eller massa olika sätt. Så lär man sig själv lättare och även de själva lär sig mycket mer. Ska du göra en film om något tema så måste du ju sätta dig in i fakta först.

Läraren Johan undervisar i ämnet CAD och design. I CAD framställer man bland annat objekt i 3D och ämnet design handlar om själva designprocessen. Rikard undervisar i programmering och ämnet konstruktion där det konstrueras produkter från färdig idé till utvecklad produkt. Båda nämns av andra under frågan om den intervjuade känner till någon lärare som undervisar i något annat ämne än bild och som arbetar kreativt och estetiskt i sin undervisning. Dessa ämnen identifierades som de ämnen som hade de tydligaste inslagen av kreativitet och estetik. Rikard formulerar sig så här:

Estetiska kunskaper i min undervisning som t ex färglära kommer mycket till användning i programmering. Jag beskriver tydligt hur det fungerar med additiv och subtraktiv färgsyntes, men kanske inte på samma sätt som de skulle göra på estetiprogrammet. När man skapar ett program, när man vill göra ett användarvänligt gränssnitt, alltså ett program som är användbart, då går vi igenom vad som är viktigt utifrån en estetisk synvinkel.

Även Johan anser att han arbetar estetiskt i undervisningen och uttrycker sig så här:

För just det här med att ta fram nya produkter och tänka fritt och lite utanför boxen i design, det är kreativt.

Lisa och Fredrik undervisar i naturvetenskapliga ämnen och Anna-Maria undervisar i språk. De använder sig inte alls av estetiska lärprocesser så som det har definierats tidigare i denna studie. Lisa säger att hon gärna vore mer estetisk i den egna undervisningen och tänker då framförallt på att kunna rita ”finare” på tavlan. Fredrik säger att han inte har tänkt på att arbeta med estetiska lärprocesser inom den egna undervisningen tidigare, men tycker att det låter intressant. Gemensamt för Lisa och Fredrik är att deras ämnen inte innehåller några estetiska naturliga inslag. De har heller inte fått någon utbildning beträffande estetiska lärprocesser. När vi fortsatte samtala om begreppet skapande relaterade de båda genast till laborativ verksamhet i sina respektive ämnen. Lisa beskriver på följande sätt:

Vi har kemi det är även ett laborativt ämne. Vi använder ofta experiment för att förstå olika skeenden. Också får de (eleverna) själva göra olika experiment. Sedan försöker de fundera ut vad det var som hände. Det är ju lite grann ut av det där (pekar på skapande). Lite blandning av teoretiskt och praktiskt ämne på det viset att det praktiska och det teoretiska möts.

Att det finns kreativa estetiska processer som ryms under begreppet skapande var inget som varken Fredrik eller Lisa nämnde under intervjun.

Sammanfattningsvis tyder min undersökning på att de lärare som inte har estetiska inslag naturligt i sina respektive ämnen har svårare att relatera till estetiska lärprocesser och använder det i lägre utsträckning i sin undervisning.

6.2 Synen på estetiska lärprocesser bland ämneslärare på gymnasiet

I gruppen ämneslärare undantaget bildlärarna var medvetenheten kring estetiska lärprocesser låg och det var nödvändigt att förklara begreppen. Fredrik som läser in pedagogik på universitet och undervisar ämnen matte och fysik menar:

Estetiska lärprocesser ... det är ett begrepp som jag inte har riktigt mött på så mycket tidigare. Man kan ju ha ett hum om vad det handlar om men det är inget begrepp som, så att säga, är vardaglig i läraryrket.

Ett mönster i tekniklärargruppen var att de hade en mycket bättre förståelse för begreppet estetiska lärprocesser. Detta kan förklaras genom att deras ämnen innehöll vissa estetiska moment.

Alla lärare utom en anger att de inte har fått utbildning kring begreppet estetiska lärprocesser. Undantaget är Johan som undervisar i ämnet design som fått med kunskap kring estetiska lärprocesser från grundutbildningen. Han problematiserar trots sin utbildning kring borttagandet av estetiska ämnen på gymnasiet och anser att en allmän inskrivning av skapande i läroplanen inte kan lösa problemet. Han kommer med ett exempel kring datakunskap som lyftes bort som enskilt ämne från gymnasiet för en tid sedan:

Det blir ingen ordning som man skriver det så... jag tror det är tillfälligt, bild måste tillbaka.... Vi har ju sett det här förut när Skolverket plockade bort äh... vi har ju haft en datakurs kan man säga. Den skulle alla gå för att alla elever skulle ha en viss utbildning om hur man använder datorer. Och sen har den kursen fallit bort och så har det ingått i ämnena istället. Matten ska ta lite och svenska lite grann. Nu har vi här försökt att samla ihop det på skolan och gjort en gemensam åtgärd istället för att det behövs mer

dataundervisning och mer kunskap om hur man använder datorer. Det tror jag är det samma här (med borttagandet av bild) att det inte räcker med kursplanen. Men det är vad jag tror.

Bildlärare anger som skäl att de saknar utbildning kring begreppet att deras respektive utbildning är så gammal att det inte då fanns en medvetenhet kring detta begrepp. Bildlärarna Anna och Annika håller estetiska lärprocesser som en självklarhet. Anna säger följande:

Estetiska lärprocesser är ganska självklara saker. Eftersom vi håller på med estetiska ämnen så är det estetiska lärprocesser det handlar om. Sedan hade jag det inte på det sättet i min utbildning kanske. Om ens det uttrycket fanns då är jag inte säker på.

I gruppen övriga lärare som inte är bildlärare var synen på estetiska lärprocesser genomgående positiv och intresserad. Detta märktes även hos lärarna som inte hade mycket kunskap om estetiska lärprocesser och inte använde sig av det alls. Lisa, Fredrik, Rikard och Anna-Maria uttrycker att de gärna skulle arbeta mer med estetiska lärprocesser men pga. av tidsbrist eller brist på utbildning är det inte möjligt. Anna-Maria, språklärare, menar att hon gärna skulle vilja arbeta med estetiska lärprocesser i sin undervisning eftersom det har skrivits in allmänt i läroplanen, men att hon saknar utbildning kring det.

Anna-Maria: Det borde ju vara en rättvisefråga egentligen, att vi alla lärare får ungefär samma bas att genomföra det vad Skolverket talar om för oss att genomföra för nu blir det lite så som ”vem är bra på det här?” och det kanske är någon bildlärare tycker då vi andra lärare.

Det verkar dock finnas en delad syn kring begreppet estetiska lärprocesser. Exempelvis svarar läraren Anna-Maria som undervisar i ämnen tyska och engelska på frågan om hon använder sig av estetiska lärprocesser i den egna undervisningen på följande sätt:

Omsätter idéer, arbetar i grupp, det är ju lite... skapande... så är naturligtvis språk. Skapandet kan vara så mycket, man kan skapa med ord, har du ord, så gör du dig också en slags bild även om du inte får ner det på papper. Även lyssnar, när du lyssnar på något så gör du dig en slags bild.

Det fenomen som hon beskriver här skulle också gå att applicera på andra ämnen som exempelvis historia eller svenska där man är skapande med ord.

Sammanfattningsvis kan det sägas att lärarna efterlyste mera information kring begreppet estetiska lärprocesser eftersom det verkade vara brist på det bland lärarkåren i dagsläge. Estetiska lärprocesser var inget som man talade om bland de intervjuade lärarna som inte var bildlärare. Dock uppvisade samtliga lärare intresse kring begreppet estetiska lärprocesser.

6.3 Synen på entreprenöriellt lärande bland ämneslärare på gymnasiet

Två av de sju intervjuade ämneslärarna hade fått utbildning från Skolverket kring entreprenöriellt lärande runt 2010 när begreppet infördes. Bildläraren Anna skickades på kurs och tekniklärare Rikard lyssnade på en föreläsare som kom till skolan. Ett annat sätt att relatera begreppet entreprenöriellt lärande var att koppla till entreprenörskap i allmänhet. Johan svarade att han hade personlig erfarenhet som entreprenör från tidigare när han verkade som egen företagare och Fredrik hade läst industriell ekonomi vid universitet och kunde därifrån dra kopplingar till entreprenöriellt lärande.

Bildlärarna som intervjuades beträffande begreppet entreprenöriellt lärande kommer snabbt in på diskussioner kring estetiska lärprocesser och uppger att de anser att entreprenöriellt lärande och estetiska lärprocesser hänger ihop.

Bildläraren Anna anser att entreprenöriellt lärande ingår i estetiska ämnen och att det är samma färdigheter som tränas.

Anna: För oss bildlärare är det givet att man jobbar på det kreativa sättet och på det skapande sättet, producera, tänka idéer. För mycket av det ingår ju i det entreprenöriella. Och det ingår ju också i vårt ämne.

Bildläraren Annika nämner samarbeten med teknikprogrammet som ett exempel där entreprenöriellt lärande och estetiska lärprocesser går hand i hand.

Annika: Jag tycker att båda begreppen hänger ihop väldigt mycket. Jag har jobbat sedan 1993 på teknikprogrammet och då jobbar vi tillsammans bildlärare, datalärare och svensklärare inom olika teman och där får de [eleverna] jobba med vad som kallas för designprocessen, och allt som har att göra med det, från idé till färdig produkt.

Teknikläraren Johan berättar att det finns många samarbeten med industrin som ingår i det entreprenöriella lärandet där det ingår estetiska processer. Han menar att detta kan gynnas av samarbete med estetlärare.

Johan: Vi har ju haft mycket samarbete med estetlärare då bland annat, det är en viktig del att ha känsla för estetiken. Om vi t ex ska ta fram nya produkter. Vi har ju mycket kontakt med industrin också. Vi får mycket material som vi använder och då kan det vara något som vi utvecklar. Vi hade en elev som hade som arbete att han skulle utveckla en ny kåpa, ett skydd för en maskin. Och då var det krav på att den skulle vara estetisk snygg också och inte bara funktionell.”

Rikard som teknicklärare och Fredrik som undervisar matte och fysik beskriver entreprenöriellt lärande som att först och främst definiera problem och skapa lösningar. Rikard ger också exempel på entreprenöriellt lärande från gymnasiearbetet.

Rikard: vad som gäller entreprenöriellt lärande i ämnet konstruktion, då får de en uppgift, nu ska vi bygga en förstärkare t ex, och hur ska man tänka då?

Att man lär sig att tänka hur en tänker ut en lösning. Jag är ju handledare i många gymnasiearbeten och där är det ju extremt mycket sånt.

Under samtalets gång visade sig att de flesta lärare såg tydliga paralleller mellan begreppen entreprenöriellt och estetiska lärprocesser. Fredrik uttrycker sig så:

Ja, det är ju klart att skapandeprocessen i sig kan man ju relatera till de aspekterna. Som kreativitet och sånt. Det tycker jag definitivt och problemlösningsförmåga också. När det kommer till att angripa någonting och skapar något estetisk... du har ett idé eller en tanke så ska du omsätta det här till någonting via estetiska processer och det är klart att det är problemlösning i det skedet, hittar en väg, hittar en lösning...det är skapandet som sker...kanske du löser inte direkt med att skapa det blir flera steg, men helt klart håller jag med om just den biten.

Sammanfattningsvis kan sägas att entreprenöriellt lärande var ett begrepp som ämneslärarna hade lättare att relatera till och peka ut specifika exempel på än vad som var fallet kring estetiska lärprocesser. Bildlärarna sammankopplade entreprenöriellt med estetiska lärprocesser direkt.

6.4 Vad anser ämneslärare kring den nya läroplansändringen?

Den nya läroplansändringen, där formuleringar om skapande skrivits in i övergripande mål och riktlinjer för skolan, var inget som någon kände till sedan tidigare i hela den intervjuade gruppen. I intervjun ingick att intervjudeltagarna ombads kommentera följande citat:

Skolan har ansvar för att varje elev kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för kunskapssökande informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande. (Lgy11, övergripande mål och riktlinjer, reviderat 17-07-01, kunskaper)

Diskussionen landade mycket i begreppet skapande. Alla lärare var eniga om att formuleringen om skapandet är vid och kan rymma olika tolkningar. Fredrik som undervisar naturvetenskapliga ämnen har svårt att förstå vad som menas med andra verktyg för skapandet enligt läroplansändringen och resonerar kring begreppet skapande så här:

Skapande är så himla vitt begrepp, men du kan konstruera någonting du kan ju skapa någonting...eller skapa någonting är ju skriva en uppsats också...skapa någonting det är också... ett problem och lösa det, då har du skapat en lösning. Så det är väldigt vitt begrepp, men man kan ju också tänka sig skapande som någonting estetisk i sig. Men om man associerar här till ”digitala verktyg och andra verktyg till skapandet” om man skulle ta det resonemanget...det är ju svårare...andra verktyg....det är ju intressant, vad menas... andra verktyg det kan ju vara vad som helst.

Införande av begreppet skapande i revideringen av läroplanen anses av intervjudeltagarna som ett alltför vid formulering. De anser att detta medför svårigheter vid genomförandet i skolverksamheten pga. dess stora utrymme för tolkning. Ett undantag är Rikard som anser att teknikprogrammet på gymnasiet, där ämnen som CAD och konstruktion ingår vilket han undervisar i, innehåller inslag som redan ingår i citatet kring läroplansändringen:

Teknik är väldigt skapande. Det är ju det som skiljer en naturvetare som tittar på verkligheten och funderar hur den fungerar och en tekniker som kan skapa saker som aldrig tidigare ens har funnits. ”Scientist studies what is and an ingenier constructs what never was.” Alltså hittar på något som inte har funnits tidigare och skapar på nytt sätt. Det är ju en väldigt skapande process att göra det, men vi hinner ju aldrig så långt fram dit att de (eleverna) lär sig skapa mycket. De lär sig mycket och sen går de vidare till universitet och så vidare och sen när kommer ut och ska jobba någonstans och då får de ju chansen att göra det på riktigt och bygger vidare på verktyg och metoder.

Ämneslärare i bild tolkade formuleringen skapande som estetiska processer och hoppades på läroplansrevideringen som ett tecken på att estetiska ämnen återinförs på gymnasiet. De problematiserade kring att de övriga ämneslärarna inte hade tillräckligt med utbildning för att genomföra det nya uppdraget som kom till genom läroplansändringen. Bildlärarna ansåg att genom att begreppet skapande skrivs in i skolans övergripande mål ingår det i alla ämnen på gymnasieskolan och ansvaret utfaller därmed fördelat på alla ämneslärare gemensamt. Bildläraren Anna menar:

Skapande det gäller alla ämnen. Det är intressant...då måste man också kunna göra det och veta hur man bär sig åt. Det är inte så lätt om man inte har haft det i sin utbildning. Där skulle man kanske ha några bild- eller musiklärare som kom in och hjälpte till med den biten. Bildlärare som kommer in och jobbar med skapande arbete.

Språklärare Anna-Maria problematiserar också kring bristen på utbildning och efterfrågar det i samband med en den nya formuleringen i läroplanen:

Skapande betyder väl kreativt. Att man själv skapar något, men det är ju också svårt, för jag har aldrig fått den utbildningen. Det är ju ofta så inom skolvärlden att Skolverket talar om att gör så här och så här, men vi som har gått ut utbildningen för 30 år sedan, vi har ju inte fått den utbildningen. Det tycker jag är en miss, man borde ju skicka ut oss också på utbildning.

Sammanfattningsvis kan det sägas att övriga ämneslärare har svårt att veta vad som avses med begreppet skapande och vilka verktyg som kan ingå i utförandet. De flesta som inte hade en estetisk utbildningsbakgrund ansåg att skapande var ett alltför vitt begrepp för att de på ett naturligt sätt skulle kunna avgränsa och definiera vad det innebär. Det fanns också en genomgående frustration bland lärarna pga. att de ansåg att det saknades utbildning bland övriga ämneslärare för att på ett adekvat sätt kunna tillgodose eleverna med den kunskap som kan inrymmas under begreppet skapande.

7 Diskussion

Under 7.1 problematiseras både för- och nackdelar med metodvalet. Under 7.2 diskuteras studieresultatet uppdelat efter studiens frågeställningar.

7.1 Metoddiskussion

En svaghet i denna studie är att den inte är generaliserbar på andra grupper utanför den intervjuade gruppen ämneslärare. En annan begränsning gäller den snäva tidsramen som medgav begränsade resurser och därav ett litet antal intervjudeltagare. En svaghet med denna typ av studie är att människor inte alltid svarar sanningsenligt vilket kan medföra falska resultat. En styrka med denna studie är att alla intervjudeltagarna fick tala till punkt och hade möjlighet att uttrycka sina åsikter vilket kan ge en mer nyanserad bild av det fenomenet som vill förstås och tolkas. Intervjuaren kunde ge spontana följdfrågor under intervjuens gång som behövdes för att förstärka tillgång till data.

7.2 Resultatdiskussion

Det var tydligt att det fanns skillnader i användandet av estetiska lärprocesser i undervisningen mellan de intervjuade lärarna som ingick i studien. Som resultatet visar verkar attityderna och synen skilja sig mellan bildlärare och övriga ämneslärare i den studerade gruppen beträffande begreppen estetiska lärande och entreprenöriellt lärande. I gruppen bildlärare fanns en större medvetenhet kring användandet av estetiska lärprocesser och estetiska lärprocesser vilket ligger i själva ämnet bild som båda lärare undervisade i.

7.2.1 Synen på estetiska lärprocesser

Johan som undervisar design angav att han fått utbildning kring estetiska lärprocesser under designutbildningen och tyckte att det fanns en del estetiska processer i hans undervisning. Det är också intressant att han var den enda bland övriga ämneslärare som problematiserade kring borttagandet av bildämnet från gymnasieskolan. Hans medvetenhet kring dessa processer var högre än bland övriga ämneslärare och han såg tydligt behov av kompetensutveckling inom kåren

på området. Eller annorlunda uttryckt så behövs det omfattande utbildning för att kunna lära ut så komplexa och mångfacetterade ämnen som estetisk verksamhet.

7.2.2 Synen på entreprenöriellt lärandet

Entreprenöriellt lärande var ett begrepp som ämneslärarna hade lättare att relatera till och peka ut specifika exempel på än vad som var fallet kring estetiska lärprocesser. Otterberg (2011, s. 164) menar att entreprenöriellt lärande innehåller autentiska uppgifter som motiverar eleven, som tar reellt ansvar för sin arbetsuppgift och vågar gå utanför ramarna. Här kopplar jag till min egen studie där ämneslärare inom teknikprogrammet pekade ut specifika exempel kring samarbete med industrin och kunde beskriva detaljerat arbetssättet kring detta.

7.2.3 Möjliga kopplingar mellan estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande

Som denna studies resultat visar kunde de lärare som hade en förståelse för estetiska lärprocesser också relatera till entreprenöriellt lärande och såg överlappningar där emellan. Det entreprenöriella lärandet verkar således innehålla många förmågor och förhållningsätt som också tillskrivs estetiska lärprocesser, något som styrks av Hammarstrand & Sjöqvist (2012, s. 34). Hade lärarna däremot ingen kunskap om begreppen så var det också svårt att se likheter emellan begreppen estetiskt och entreprenöriellt.

7.2.4 Läroplansrevideringen

Tidigare har estetisk verksamhet legat på bland annat bildlärares ansvar. I och med revideringen av läroplanen fördelas nu ansvaret bland övriga ämneslärare istället (Lgy11). Eftersom läroplanen ställer krav på att estetiska lärprocesser och skapande ska ingå i alla ämnen måste ämneslärare också genomföra detta i sin undervisning. I denna studie visade det sig att detta inte genomfördes av de flesta lärare om inte själva ämnet de undervisade i hade en självklar anknytning till estetik och skapande verksamhet. Det framkom inget under studiens gång som talade för att detta skulle vara något isolerat problem på den gymnasieskola där intervjuerna genomfördes.

Vissa av de intervjuade lärarna kom in på samarbeten mellan andra lärare och ämnen. Det kunde vara bra att ha en bildlärare som resurs för att få in det estetiska i undervisningen eftersom övriga ämneslärare inte hade fått någon utbildning kring estetiska lärprocesser, är exempel på åsikter som hördes under intervjuerna. Samarbeten, interaktion och kommunikation verkar utifrån min studies data kunna leda till estetiska lärprocesser. En tydlig koppling kan göras till teorier inom det sociokulturella synsättet på lärande där man betonar kognitiva färdigheter som viktiga för individens utveckling (Säljö, 2014, s. 10). Detta kan åskådliggöras genom denna studies redovisade goda exempel på samarbetet med industrin där man bl a lyft in en bildlärare i en konsultliknande roll i undervisningen för att man saknat spetskompetens inom just det estetiska området. Någonting som även Marner & Örtegren (2003, s. 9) rör vid i sin forskning. De anser att genom estetiska lärprocessers inkludering i ämnes övergripande skolarbete ges bl a ökade möjligheter till olika typer av lärande.

Bamford (2010, s. 35-36) menar det är viktigt att eleverna får möjlighet att studera konsten i sig som fristående ämne. Risken är annars att den estetiska kompetensen på sikt kommer att urholkas och estetik är något som är ständigt närvarande och existerar på så många plan i samhället, i och kring våra liv. Utvecklingen pekar på att dagens elever istället förväntas utveckla sitt estetiska kunnande integrerat och parallellt med att de studerar något annat. En utveckling som flera av de tillfrågade lärarna i denna studie uttryckte sin frustration i kring eftersom de uppgav att de saknade kompetens och utbildning för att kunna möta de nya kraven på ett adekvat sätt i sin undervisning.

Genom en instrumentell syn på konsten berövas estetisk verksamhet dess egenvärde menar Bamford och exemplifierar vidare med att ingen går på teater eller lyssnar på musik i syfte att höja testresultat, öka sina anställningschanser eller sociala förmåga. Forskarnas iver att mäta omedelbar och kvantifierbar verkan av kunskapsförvärv har till följd att man missar viktiga effekter inom estetisk lärande

såsom exempelvis kreativitet, flexibelt tänkande, rumslig föreställningsförmåga eller emotionell intelligens (Bamford, 2010, s. 188).

Med tanke på att det var flera i föreliggande studie som inte självklart direkt kunde identifiera och peka ut estetiska lärprocesser i sina respektive ämnen uppstår frågan om det är finns osynliga estetiska lärprocesser som pågår aktivt i skolan utan att vi är medvetna om dem? Sannolikt borde vi då potentiellt även kunna höja kvalitén på dessa genom att identifiera dem och synliggöra dem för våra kollegor och elever. Här kunde Lindströms (2012, s.170) modell kring estetiska lärprocesser i skolan vara till nytta för att undersöka och synliggöra dessa.

I denna studie hördes många kritiska röster gentemot den vida definitionen som begreppet skapande i läroplansrevideringen innebar och ansåg att begreppets införande krävde en kompetens som låg utanför deras egen. Det krävs mer utbildning och studier i ämnet vilket även verkade efterfrågat bland ämneslärarna som intervjuades i denna studie. Något som även Marner & Örtegren (2003, s. 8) konstaterar när de betonar behovet av tydligare formulerade kursplaner. Läroplansrevideringen väcker även frågor om universitetens och högskolans roll som följd av den kunskapsbrist kring estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande som studien påvisade. Lärarprogrammen på landets högskolor har fått förändrade uppdrag genom att estetiska inslag nu ska ingå i dagens gymnasium. Som en reaktion på detta startades exempelvis *Nätverk för estetiska ämnen i lärarutbildningen* (NEÄL) 2016. Nätverket riktar sig till institutioner och individer som arbetar med, eller har ett intresse för estetiska ämnen och lärprocesser i lärarutbildningar eller andra pedagogiska utbildningar.

Saknar lärarna kunskap om skapande och estetiska lärprocesser blir detta något som spiller över direkt på elever som inte får den utbildning de har rätt till. Som tidigare nämnts är entreprenörskap en av EU:s åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande (EUT L 394, 2006, s. 10-18). Om man utgår från att skapande och estetiska

lärprocesser ingår i entreprenöriellt lärande innebär detta att den svenska gymnasieskolan potentiellt bryter mot EU:s rekommendationer för nyckelkompetenser för livslångt lärande. Intressant i sammanhanget är även att kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer, som förmågan att uppskatta den kreativa betydelsen av idéer, upplevelser och känslor i ett antal medier, t.ex. musik, litteratur, visuell konst och scenkonst också ingår som en av nyckelkompetenserna i EU:s fastslagna rekommendationer för varje enskild individ i ett kunskapsbaserat samhälle (EUT L 394, 2006, s. 10-18).

7.3 Konklusion

I detta stycke sammanfattas och presenteras denna studies huvudresultat efter frågeställningar:

1. I vilken utsträckning använder ämneslärare estetiska lärprocesser i sin undervisning?
2. Hur ser synen på estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande ut bland ämneslärare på gymnasiet?
3. Hur ser synen bland ämneslärare på gymnasiet ut beträffande införandet av begreppet skapande i Lgy11 under övergripande mål och riktlinjer?

I den intervjuade gruppen användes estetiska lärprocesser av bildlärarna och de som hade estetik som naturligt inslag i sina respektive ämnen. Övriga ämneslärare verkade inte använda sig av estetiska lärprocesser alls.

En majoritet av de intervjuade ämneslärarna ansåg att det fanns paralleller mellan begreppen entreprenöriellt lärande och estetiska lärprocesser. Samtliga ämneslärare gav uttryck för att det saknades utbildning och kompetens bland övriga ämneslärare för att utföra de reviderade målen med skapande i fokus i Lgy11. Tidigare har estetisk verksamhet varit bland annat bildlärares ansvar. I och med revideringen av läroplanen fördelas nu detta ansvar bland övriga ämneslärare istället, som enligt vad

denna studie tyder på saknar den kompetens som behövs för att möta de nya kraven i läroplanen. Om detta resultat skulle vara generaliserbart på övriga gymnasieskolor i landet skulle detta innebära att Sverige ej kan uppfyller EU:s rekommendation för nyckelkompetenserna för livslångt lärande för varje enskild individ i ett kunskapssamhälle (EUT L 394, 2006, s. 10-18).

7.4 Vidare forskning

Denna studie är endast hypotesdrivande och dess resultat kan ej generaliseras utanför urvalsgruppen. För att pröva resultaten och konklusionernas giltighet på större grupper krävs kvantitativa metodansatser. Exempelvis skulle man kunna undersöka, genom en mer omfattande enkätstudie, om uppfattningen att kompetens och utbildning beträffande estetiska lärprocesser saknas generellt bland landets gymnasielärare stämmer.

Det vore även intressant att undersöka huruvida lärarutbildningar på högskolor och universiteten anpassar sin utbildning för att tillmötesgå de nya kraven avseende lärarutbildningen och inskrivningen av begreppet skapande enligt den reviderade Lgy11.

En fråga som uppstod under arbetets gång var om det finns osynliga estetiska lärprocesser som pågår aktivt i gymnasieskolan utan att vi är medvetna om dem. Det skulle vara intressant undersöka detta genom att använda exempelvis Lindströms teoretiska modell som verktyg.

8 Litteraturlista

8.1 Tryckta källor

Aulin-Gråhamn, Lena & Thavenius, Jan (2003) *Kultur och estetik i skolan. Rapporter om utbildning*, Högskola Malmö.

Aspán, Margareta & Balldin, Jutta (2017) i *FörUndran: Barns rätt och estetiska uttryck i utbildning* i Margareta Aspán (red.); Jutta Balldin (red.); Charlotte Engel (red.); Anna Röing Hellberg (red.) (2017) *Estetiska uttryck och barns rättigheter i utbildning*, Gleerups, Malmö.

Bamford, Anne, (2009), *The Wow-Factor. Global research compendium on the impact of the arts in education*. Waxmann Verlag GmbH, Münster.

Björkman, Ivar (1998) *Sven Duchamp – expert på auroraproduktion. Om entreprenörskap, visioner, konst och företag*, Reaserch report no. 1998:9 Stockholm.

Eriksson Barajas, Katarina, Forsberg, Christina & Wengström, Yvonne (Red.) (2013) *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: Vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Natur & Kultur, Stockholm.

Ericsson, Claes & Lindgren, Monica (2007). *En start för tänket, en bit på väg . Analys av ett utvecklingsprojekt kring kultur och estetik i skolan*. Ung Kultur, Resurscentrum vid Region Värmland, Karlstad.

Eisner, Elliot W. (2002). *Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press, London.

Fejes, Andreas, Thornberg, Robert, Ahn, Song-ee, Back, Christina & Berterö, Carina (2014). *Handbok I kvalitativ analys*, Liber, Stockholm.

Hetland, Lois, Winner, Ellen, Veenema, Shirley, Sheridan, Kimberly M. (2013) *Studio Thinking 2: The real benefits of visual arts education*, Columbia University.

Jepson Wigg, Ulrika, *Att analysera livsberättelser i*: Fejes, Andreas, Thornberg, Robert, Ahn, Song-ee, Back, Christina & Berterö, Carina (2014). *Handbok I kvalitativ analys*, Liber, Stockholm.

Larsen, Ann Kristin (2009) *Metod helt enkelt*, Gleerups Utbildnings AB, Malmö.

Lindstrand, Fredrik (2006) *Att göra skillnad Representation, identitet och lärande i ungdomars arbete och berättande med film*, diss. Lärarhögskolan, HLS förlag, Stockholm.

Marnér, Anders & Örtegren, Hans (2003) *En kulturskola för alla - estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv*. Myndigheten för skolutveckling, Kalmar.

May, Rollo (2005) *Modet att skapa*, Natur och Kultur, Stockholm.

Otterberg, Annica (2011) *Entreprenöriellt lärande, Gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande*, diss., Jönköpings universitet.

Rittelmeyer, Christian (2012) *Warum und wozu ästhetische Bildung? Über Transferwirkungen künstlerischer Tätigkeiten*. Ein Forschungsüberblick, Athena, Oberhausen.

Selander, Staffan (2016) *Det Tolkande – det Tolkade – Uttrycket i*: Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.) (2016) *Estetiska Lärprocesser*, Studenlitteratur, Lund.

Säljö, Roger (2014) *Lärande i praktiken, ett sociokulturellt perspektiv*, Studentlitteratur, Lund.

Thomsson, Heléne (2010) *Reflexiva intervjuer*. 2. uppl. Studentlitteratur, Lund.

Trost, Jan (2010) *Kvalitativa intervjuer*, Studentlitteratur, Lund.

Vygotskij, Lev, S. (1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Daidalos, Göteborg.

8.2 Elektroniska källor

Björcke, Irene, Estetiska ämnen berikar lärandet i *Tidningen Gymnasiet* (2015)
<http://tidningengymnasiet.se/estetiska-amnen-berikar-larandet/> 2017-09-04 11:11

Dalnäs, Ulf (2016), Vi behöver konstarna för att förstå vår omvärld i *DN: Debatt* (2016-10-29)
<https://www.dn.se/debatt/vi-behover-konstarterna-for-att-forsta-var-omvarld/> 2017-10-20

Deasy, Richard (red.) (2002) *Critical Links: Learning in the arts och students academic and social development*, Arts Education Partnership, Washington. DC.
<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/ERIC-ED466413/pdf/ERIC-ED466413.pdf> 2017-11-03 20:22

Europaparlamentets och rådets rekommendation av den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande, *EUT L 394*, 30.12.2006, s. 10–18, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/ALL/?uri=CELEX%3A32006H0962> 2017-10-17 10:58

Gustafsson, Bengt, Hermerén, Göran & Petterson, Bo (2011) *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, CODEX (1990), Vetenskapsrådet, <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> 2017-09-11 12:48

Hammarstrand, Anna & Sjöqvist, Marika (2012) *Estetikens vara eller icke vara i skolan*, examensarbete, Göteborgs universitet,
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/31609/1/gupea_2077_31609_1.pdf 2017-10-17 11:07

Hansson-Stenhammar, Marie-Louise (2015a) *En avestetiserad skol- och lärandekultur - En studie om lärprocessers estetiska dimensioner*, Diss., Göteborgs universitet. http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/38364/1/gupea_2077_38364_1.pdf 2017-05-31 12:15

Hansson-Stenhammar, Marie-Louise, (2015b) *Estetiska lärprocesser finns i alla ämnen* i tidningen Uttryck <http://tidningenutryck.net/estetiska-larprocesser-fanns-i-alla-amnen/> 2017-09-05 10:12

Nationalencyklopedin, *Estetik*,
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/estetik> 2017-05-10 11:16.

Lackéus, Martin, (2013) *Entreprenöriellt lärande Vad innebär det och vilken betydelse kan det ha*, *Forskning i korthet* 2013:2, Kommunförbundet Skåne
<https://kfsk.se/larandechoarbetsliv/wp-content/uploads/sites/8/2015/01/Forskning-i-korthet-2013-2.pdf> 2017-11-01- 11:16

Lindgren, Monica (2006) *Att skapa ordning för det estetiska i skolan*, diss., Högskolan för scen och musik vid Göteborgs universitet.

Lindström, Lars (2012) Aesthetic Learning About, In, With and Through the Arts: A Curriculum Study, i *The International Journal of Art and Design Education*, 31 (2012).

Skolverket (2010) *Entreprenöriellt lärande*, <http://skollyftet.se/wp-content/uploads/2011/08/eskap-Skolverket.pdf> 2017-10-08 21:07

Skolverket (2015) *Skapa och våga om entreprenörskap i skolan*,
<https://www.skolverket.se/publikationer?id=3394> 2017-09-05 11:26

Skolverket (2017a) *Entreprenörskap i skolan*,
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/entreprenorskap> 2017-09-04
12:38

Skolverket (2017b), *Läroplanen för gymnasiet, Lgy11, reviderad*,
https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.261821!/lgy11.pdf 2017-10-17 12:23

9 Bilagor

9.1 Bilaga 1 Informationsbrev

Bilagor Bilaga 1 – Informationsbrev

Information samt förfrågan om att medverka i en intervjustudie med följande titel:

Synen på estetiska lärprocesser och estetiskt lärande bland ämneslärare på gymnasiet

Hej!

Jag heter Petra Frank och skriver ett examensarbete på avancerad nivå inom ämnet Bild på Högskolan Dalarna. Mitt examensarbete i bilddidaktik görs med syfte att undersöka estetiska läroprocesser och estetiskt lärande på gymnasiet. Jag är speciellt intresserad av att undersöka hur estetiska lärprocesser tar plats i vardagspraxis på gymnasiet.

Som ämneslärare på gymnasiet är din yrkesvardag intressant för min undersökning, eftersom dina erfarenheter och syn på lärande och estetiska lärprocesser är det viktiga i min studie. Intervjun beräknas ta ca. 45 minuter.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning. Deltagandet är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta ditt deltagande. Den insamlade materialet behandlas konfidentiellt och fingerat namn kommer att användas för dig som informant i studien. Undersökningen presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna.

Vidare upplysningar lämnas av:

Student: Petra Frank E-post: [REDACTED] Telefonnummer: [REDACTED]

_____ Underskrift student

_____ Ort och datum

Handledare: Åsa Petterson E-post: [REDACTED] Telefonnummer: [REDACTED]

 Underskrift handledare

 Ort och datum

Ja, jag vill delta i studien:

Underskrift deltagare _____

Ort och datum _____

9.2 Bilaga 2 Intervjufrågor

Estetiska lärprocesser och entreprenöriellt lärande på gymnasiet

Dina erfarenheter

Vilka ämnen undervisar du?

Har du behörighet inom ämnet?

Hur lång erfarenhet har du som lärare?

Estetiska lärprocesser

Lärande:

Hur funderar du kring elevernas lärande i ditt ämne? Vad är viktiga delar?

Estetiska lärprocesser:

Inom mitt ämne pratas mycket om estetiska lärprocesser. (Estetiska lärprocesser kan ses som det lärande som inträffar *genom* den skapande processen, men gäller även lärandet som sker genom erfarenhet och bearbetning av olika typer av konst.)

Inom bilddidaktisk forskning är det många som argumenterar för att skolverkets beskrivning av entreprenöriellt lärande innehåller många färdigheter som även tillskrivs estetiskt lärande. *Kreativt skapande* framhålls både i det entreprenöriella lärandet och i det estetiska lärandet.

Hur ser du på detta? Hur återfinner du det inom ditt ämnesområde?

Vet du någon lärare som arbetar kreativt estetiskt i sin undervisning?

Hur ser du på kreativitet i relation till ditt ämne?

Har du idéer hur man skulle kunna arbeta med estetiska färdigheter i ditt ämne?

Har du fått någon utbildning kring estetiska lärprocesser och estetiskt lärande?

Läroplans revideringen

Lgy11, övergripande mål och riktlinjer, reviderat 17-07-01, kunskaper:

Skolan har ansvar att varje elev kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för kunskapssökande informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande.

Avslut

Jag har inga fler frågor. Är det något du eventuellt vill tillägga innan vi avslutar intervjun? Är det någon fråga jag borde ha ställt om det vi talat om, men inte ställde?

9.3 Bilaga 3 Mindmap

